

klasevåpenforbud fra 1. august

Det hører til sjeldenhetene at stater blir enige om å forby en hel våpenkategori. Men nå har et tilstrekkelig antall stater ratifisert den nye klasevåpenkonvensjonen, og 1. august trer forbudet i kraft.

Men stormaktene er ikke med. Og av land som faktisk har brukt klasevåpen i krig er det hittil bare Storbritannia og Frankrike som har ratifisert konvensjonen.

Diplomatisk gjennombrudd eller mikro-nedrustning?

KOMMENTAR
SVEN GUNNAR SIMONSEN
Dr. philos., frilansskribent

98 prosent sivile ofre. Tiåringen som gjeter sauer et sted i Afghanistan, bonden som rydder skog i Kosovo, ungene som leker på en ruintomt i Sør-Libanon: De er klasebombens typiske ofre. Hele 98 prosent av de som drepes og lemlestes av dette våpenet er sivile, anslår organisasjonen Handicap International.

Men nå får verden for første gang et forbud mot klasevåpen. Konvensjonen om klasevåpen trer i kraft 1. august i år. Den forbyr medlemmene å bruke, produsere, overføre og lagre klasevåpen. Norsk diplomati har vært avgjørende i å drive fram avtalen, som er undertegnet av 106 stater og ratifisert av 36.

72 timer, 4 millioner bomber. En klasebombe består av en stor beholder – en «morbombe» – som inneholder opptil flere hundre småbomber (eng. *submunitions*). Klasebomber skytes fra artilleri- eller rakettssystemer, eller slippes fra fly. Morbomben utløses rett over bakken, og småbombene spres og detonerer. De vanligste klasevåpen er splintbomber rettet mot mennesker, og panserbrytende, rettet mot kjøretøyer. En typisk klasebombe sprer småbomber over et område på størrelse med en fotballbane.

Svært mange småbomber kan bli spredt i et angrep. Det mest oppsiktsvekkende – og for mange moralsk opprørende – tilfellet av bruk av klasevåpen i senere år er Israels krig mot Hizbollah i Libanon i 2006. De siste 72 timene av krigen slapp Israel, ifølge FN, til sammen fire millioner småbomber over mål i Sør-Libanon.

«Minefelt». Den viktigste drivkraften bak konvensjonen som nå trer i kraft, er den humanitære kostnaden. Sivile er sårbare når klasevåpen brukes i kamp. Samtidig blir en stor andel av småbombene liggende som «minefelt» av blindgjengere. Å rydde slike områder er svært tidkrevende og kostbart.

Blindgjengerne dreper lenge etter at kamphandlingene er over. Små gutter er blant de som oftest blir ofre. Av nysgjerrighet plukker de opp småbomber som de finner; bombene er svært følsomme og detonerer lett. Fattige som trosser blindgjenger-faren for å tjene en slant på å dyrke jord eller samle skrap er også svært utsatt.

Det er anslått at opptil halvparten av småbombene i den gamle amerikanske ammunisjonen som Israel brukte i Libanon i 2006 ble liggende udetonert.

Offer Den palestinske flyktningegutten Mohammed al-Hajj Mussa ble offer for en eksplosjon utløst av israelske klasevåpen under krigføringen mellom Israel og Hizbollah i august 2006.

Foto: ANWAR AMRO, AFP/SCANPIX

Norsk initiativ. Den såkalte Oslo-prosessen, som har ledet fram til klasevåpenkonvensjonen, startet med et norsk initiativ i 2006. Det kom som en reaksjon på at skeptiske stater blokkerte fremgang i forhandlinger som pågikk i FN-regi. Diplomati i Oslo-prosessen ligner det som førte fram til landminekonvensjonen i 1997, ved at regjeringer, frivillige organisasjoner, FN og Røde Kors samarbeider.

I Oslo i februar 2007 forpliktet 46 stater seg til å arbeide for et forbud mot klasevåpen. I Dublin i mai 2008 ble 106 stater enige om en avtale om forbud, som så ble undertegnet i Oslo i desember samme år.

I februar i år ble det klart at konvensjonen vil tre i kraft nå i sommer. Det skjedde da antallet ratifikasjoner nådde 30. Klasevåpenkonvensjonen har status som internasjonal lov for landene som har ratifisert den.

Siden klasevåpen først ble benyttet under Den andre verdenskrig – Sovjetunionen kalte sin modell «Molotov-brødboks», etter utenriksministeren som også fikk en bensinbombe oppkalt etter seg – er de blitt brukt av minst 15 stater.

I 2009 hadde Norge et klasevåpenlager på 53 000 såkalte cargo-granater for feltartilleri, hver med 49 eller 63 småbomber. Til sammenligning var USAs lager – verdens største med god margin – i 2004 på 5,5 millioner våpen med opp mot 730 millioner småbomber, ifølge Human Rights Watch.

Klasevåpenkonvensjonens medlemsland er pålagt å destruere det de måtte ha av våpen innen åtte år. Norge sikter mot å å ha kvittet seg med samtlige av sine allerede før 1. august. Granatene sprenges i en nedlagt gruve ved Løkken Verft utenfor Trondheim.

Begrensninger. Det skjer ikke ofte at stater blir enige om å forby en hel våpenkategori. Og diplomatenes suksess har også klare begrensninger.

En ting er det at det gjenstår for medlemmene å oppfylle kravene i konvensjonen. Men viktigere er det at stormakter som USA, Israel, Kina, Russland og India ikke har ratifisert konvensjonen; de fleste av landene som har gjort det ville i de fleste tenkelige scenarier uansett ikke bruke klasevåpen. Av land som faktisk har brukt klasevåpen i krig er det hittil bare Storbritannia og Frankrike som har ratifisert konvensjonen.

I 80 land En klasebombe står utstilt på et senter for demontering av slike våpen i den tyske byen Luebben. Foto: AFP/SCANPIX

Gjennombruddet Serbiske Branimir Kapetanovic (t.v.) en tidligere soldat som overlevde et klasevåpenangrep, overrekker handlingsplanen for en klasevåpenkonvensjon til Espen Barth Eide fra Norges forsvarsdepartement, under konferansen i Dublin i mai 2008. Foto: AP/SCANPIX

Farlig arbeid Colombia har allerede ødelagt alle sine klasevåpen. Her gjør en våpenekspert fra Colombias hær klart for den kontrollerte detoneringen av en chilensk-laget klasebombe, i mai 2009. Foto: AFP/SCANPIX

..... fakta

Klasevåpen

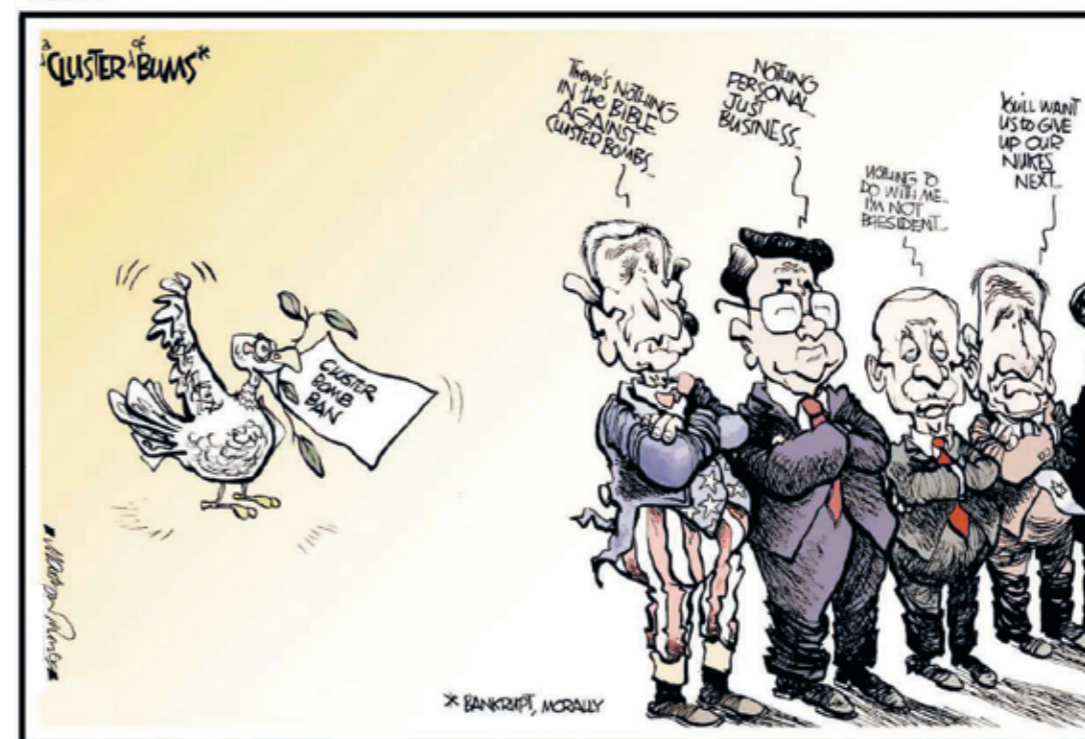
» Først brukt i den annen verdenskrig. » NATO brukte klasevåpen i Kosovo-krigen i 1999, USA brukte dem mot Taliban i 2001-2002, og mot Saddam Hussein i 2003. Russland har brukt dem i Tsjetsjenia, Israel brukte dem i Libanon i 1978, 1982 og 2006.

I krigen mellom Georgia og Russland i 2008 brukte begge partene klasevåpen.

» I 2009 hadde minst 80 land klasevåpen. Opptil 100 000 sivile er blitt drept av klasevåpen siden 1965.

» Norsk Folkehjelp er blant de største organisasjonene internasjonalt innenfor klasevåpen- og landmine-rydding.

Kilder: Handicap International, Human Rights Watch, Cluster Munitions Coalition

Moralsk press. Om viktige land ikke er medlemmer, kan selve det at konvensjonen nå finnes gjøre at det dannes en norm internasjonalt som sier at bruk av klasevåpen er uakseptabelt. De som står bak konvensjonen håper at kostnaden i anseelse for et land som bruker klasevåpen skal bli så stor at all bruk opphører.

Allerede kan vi ane følgene av et slikt moralsk press i USAs politikk.

USA er blant de få landene som ikke er medlem av landminekonvensjonen fra 1997. Mye tyder på at dette nå kan endre seg. I mai skrev en gruppe på 68 senatorer brev til president Barack Obama og oppfordret ham til å slutte seg til konvensjonen. Hvis Obama følger opp, er han med 68 stemmer garantert at saken vil gå uhindret gjennom senatet.

Dette betyr ikke nødvendigvis at USA også vil slutte seg til klasevåpenkonvensjonen. Klasevåpen har på mange måter erstattet landminer militærtaktisk, og mange i USA ønsker å beholde dem.

”

Klasevåpen har på mange måter erstattet landminer militærtaktisk, og mange i USA ønsker å beholde dem.

Men president Barack Obama undertegnet ifjor en lov som forbyr eksport av de aller fleste typer klaseammunisjon i USAs arsenal. Og USA har vedtatt at landet etter 2018 ikke skal bruke klaseammunisjon med en feilprosent på over én. Det omfatter 95 prosent av alle klasevåpen USA har i dag.

Enkelte har litt nedsettende kalt klasevåpenkonvensjonen «mikro-nedrustning», fordi trusselen fra spesielt atomvåpen er så mye større.

Det er også slik at klasevåpen er teknologisk kompliserte og dyre å produsere – langt dyrere enn landminer – og derfor uansett ikke er del av krigføringen i borgerkrigene som koster flest liv i verden i dag, som for eksempel i Den demokratiske republikken Kongo.

Men at mye er gjort hindrer ikke at verden 1. august tar et lite skritt fremover.